

Cum tu consuleres Studiis, illustre Senatus
 Membrum, incorrupti non sine laude viri.
 Nuper ego mater, nunc iam prope nata, cliensque,
 Te grandem Patriae Fatribus adnumero.
 Macte animo, vere Pater esto, potentibus ausis
 Fac vigeant, quae tu commoda sparsa cupis.
 Pulcrum est, quod fouet incoctum tibi pectus honesto,
 Mensque agitat magnis prouida consiliis.
 Gaudia praeripio, tibi sit modo longius aeuum,
 Non erit auguriis spes mea lusa suis.
 At, mihi quae de te felicia spondeo dona,
 Nec minus et populo grata futura meo:
 Non tibi postremus sit in his labor, urgeo supplex,
 Sermonis patrii, flosque, vigorque recens:
 Nam scio, sollicitum quis cor tibi concitet ardor
 Hoc quoque adornandi, quod mihi posco, decus
 Consistat pede iam firmo, me saepe dolente
 Sumta, sed instabili cura remissa noto.
 Blandius haec fari, cumprimis ultima, meque,
 Nescio quid nictans, stringere visa fuit.
 Si fortasse meo rediuius funere surgam,
 Ut spes est, medica restituendus ope:
 Quam mihi concedent tranquillam fata senectam,
 Sub Patrocinio, Praesul amate! tuo:
 Hoc, puto, me monuit, gremio complexa fauente,
 Vude reuiuiscens protinus incalui:
 Haec ego, secedens ab iniquo turbine vulgi,
 Impendam innocuis tempora literulis:
 Coeptumque angebo patrii sermonis honorem,
 Teque cygnus viua vel moriente canam.
 Quae modo pango, tuis extrema Bacuntia sacris
 Plaudit, meque suo murmure laeta iuuet.
 Sic iuuet et vires reparantem, et laude sit ista
 Rátothense mihi dulcius hospitium!

Közli: DR. RÉCSEY VIKTOR.

DÖBRENTAI IRODALMI MUNKÁSSÁGÁHOZ.

Döbrentei Gábor hagyatékából több érdekes és fontos irathoz jutva, azokból néhányat alább közzé teszek.

Talán a legérdekesebb az a kérvény, melyet Döbrentei Kisfaludy Károlylyal együtt nyujtott be a nádorhoz és a helytartó tanácshoz, az iránt, hogy egy *Árpádia* című folyóirat kiadását engedélyezzék a folyamodóknak. Jóllehet a helytartó tanács megadta az engedélyt, de az *Árpádia* sohasem látott napvilágot s nem lett egyéb egy füstbe ment tervnél. Mi volt az oka — hogy nem jelent meg, megtudjuk Döbrentei nek egy Berzsenyihez irt 1828 martius 12-én, Budán kelt leveléből, — melynek, ha hitelt lehet adni — nagyon kicsinyes oka volt. Magam is tapasztaltam, a mit Toldy Ferencz az általa rendezett Berzsenyi munkái végén említ, — mily lelkiismeretlenül közölte a Berzsenyire vonatkozó levelezést Döbrentei s hogy nem csak kihagyott a levelekből,

de azok egyes részét meghamisítva adta ki. Hogy ez az Árpádiára vonatkozó adat, melyet alább idézek, helyes-e vagy nem, — ha nem is valótlan, de legalább is kétséges hitelű, mert bár köztudomású Kisfaludy nagy önteltsége, de talán azért még sem áldozta fel az irodalom érdekét e hibájának.

A levél ugyanis ezt mondja:

» . . . Kisfaludy Károlynak nincs lovagias fensége . . . Az ő szerencsétlensége, hogy nagyra gyűlt heveiben féltékenyebb más iránt, mint illenék . . .

»Héti lapot akaránk együtt kiadni *Árpádia* czimmel, divatkép is lett volna benne. Hozzám jött az engedelem a m. kir. Helytartótanács-tól 1826. május 12-dikéről, mert én irtam a folyamodást, az én nevem állt legelől ABCze sor, akár évsor szerint. Majd nem tudta meggyőzni, hogy a czimlapon is K legyen D után, — s okosabb volt felsőbbi Nagy Bencze barátom tanácsát, hivatalra nézve követnem . . . .¹«

Ha valóban Kisfaludy kicsinyes hiúsága volt az *Árpádia* elmaradásának főoka, — Döbrentaire nézve mégis jó következménnyel birt ez, mert, mint levele utolsó megjegyzéséből kitetszik, csak e terve megsemmisülése után gondolt hivatalba lépésre s így történt, hogy 1824 nov. 5-én a tartományi másod-albiztosi állásra neveztetett ki.

Annak különben, — hogy a kérelmezők közt Döbrentei álljon első sorban — a levélben jelzett két okon kívül egy harmadik alapos oka is lehetett, melyről Kisfaludy ugy látszik megfélelmedezett később. Döbrentei akkor már hosszabb ideje lakott Budán, összeköttetései által a magasb intéző körökkel is érintkezésbe jutott, míg Kisfaludy csak néhány éve volt a fővárosban s csak rövid pár esztendeje birt azzal a tekintélylyel, hogy ily folyóirat engedélyezése iránti kérvényen, mint vezető, szerepeljen. Azután meg Kisfaludy épen egy esztendő előtt kapta meg a helytartósági engedélyt az *Aurora* kiadására.

Az *Árpádia* ügyében beadott kérvény szövege a következő:

*Felséges Császári Királyi Örökös Fő Herczeg, Magyar
Ország Nádor Ispánja,*

és

Nagy Méltóságú Magyar Királyi Helytartó Tanács.

Minek utánna Császári Királyi Felségünk kegyes uralkodása Hazánkban minden olyan Intézetet atyalképp elősegít, mely az ész' mívelésére s az erkölcsök nemesítésére szolgál, a' magyar nyelv előmozdítását pedig különös Felséges Udvari Rendelése által több ízben kegyesen

¹ Berzsenyi Dániel összes művei. Közre bocsátá Döbrentey Gábor III. kötet 115. lap.

parancsolni méltóztatott, alázatos bizodalommal merünk mi alább irtak, Felséges Császári Királyi örökös Fő Herczegségedhez és a Nagy Méltóságú Magyar Királyi Helytartó Tanácshoz azon kérésünkkel folyamodni, hogy nekünk egy magyar Folyó-írásnak kiadására s póstával is minden héten leendő elküldésére szabadságot engedni méltóztassék.

Hazánkban egy politikai ujság és egy tudományos Folyóírás lévén, még ezek mellett egy ollyannak vagyunk hijával, mely semmi politikai dolgokba sem elegyednék, semmi szorosabb systemájú tudományos munkát se venne fel, hanem mulattatva tanító tárgyakat közlene az olvasást kedvelőkkel 's nem, csak egyedül hazabeliekre ügyelne, hanem ezek mellett a' többféle külföldi Nemzeteknek tudományos és mesterségbeli élemleneteleiket is a' Magyarokkal folyvást megismertetné.

A mi folyó-írásunk, melynek *Árpádia* nevet akarnánk adni, az ezen jegy :/ alatt ide mellékelt pontokat választaná tárgyainak.

Kitetszik azon czikkelyekből, melyek közé mi semmi politikai híreket és vallásokat illetőket csatlani sohasem akarunk, hogy folyó-írásunk által ollyan nemű olvasású munkákat szándékoznánk kibocsátani, melyeket értelmes stulussoknál fogva a' Magyar Szép Nem is hajlandó legyen megszerezni és által(jában)jában kedvetek lelhessek benne azok is, kiknek vagy falunlakások vagy egyéb szorgos hivatalaik mellett hosszabb és nagyobb munkák olvasására idejek nincsen. Célunk azonban az, hogy kellemetes előismeretek terjesztése által a szoros systemabeli könyvek olvasásához is vonzódat gerjesszünk.

Az ehhez való szükséges szabadságnak kettőnk számára leendő megnyerését Felséges Császári Királyi Örökös Fő Herczegségedtől 's a' Nagy Méltóságú Magyar Királyi Helytartó Tanácstól azon okból is merjük reményleni, mivel a két Magyar Hazában sok ollyan lakosok vagynak, kikhez a tudományos és mesterségbeli előismeretek csak egyedül magyar nyelven juthatnak el, a Felséges Császári Királyi Kegyelmes Rendelek pedig magok sürgetik az ollyan intézeteket, melyek minden nemű sorsú alattvalókat hasznos miveltségre 's erkölcsök nevesítésére vezérlenek.

Ezen szabadságért való alázatos könyörgésünk mellett mély főhajtással és tisztelettel vagyunk

Felséges Császári Királyi örökös Fő Herczegségednek

és

a' Nagy Méltóságú Magyar Királyi Helytartó Tanácsnak
Pesten, Aprilis 26. 1822.

alázatos szolgálji:

Döbrentei Gábor m. k. és Kisfaludy Károly s. k.
Ns. Hunyad Várm. Tábla Biró.

(Kivül :)

Felséges Császár Királyi örökös Fő Herczeg Józsefhez
Magyar Ország Nádor Ispányához

és

a' Nagy Méltóságú Magyar Helytartó Tanácshoz
bénuytott alázatos kérelmek a' benn irtaknak
Árpádia név alatt megjelenendő Magyar folyó-írás iránt.

(:-alatti melléklet!)

13305. sz.

Objecta Ephemeridum Árpádia nuncupandarum.

- I. *Historia* generatim sumta una cum subsidiariis scientiis, harum omnium praecipua momenta, cumprimis vero *Biographia* illustrium Individuorum utriusque sexus omnium aetatum et gentium quae scilicet utramque rempublicam praeclare gestis et conspicuis meritis condecorarunt.
- II. *Phisica* tamquam scientia naturae absolute sumta cum disciplinis eidem affinis potissimum vero *Oeconomia*, *Technologia*, inventa utilia progressui harum suffragantia.
- III. *Succincta* epitome peregrinationum per doctos viros terra et mari susceptarum.
- IV. *Progressus* culturae Nationum exterarum in sphaera artium et scientiarum omnis generis, salutaria earundem Instituta, harum omnium causae, adminicula, resultata.
- V. *Aesthetica* generatim omnes artes pulcri utpote *Eloquentia* sublimior, pictura, sculptura statuaria cum omnibus his coordinatis subordinatis vel auxiliaribus disciplinis exterorum omnis aevi et Nationis in his progressus, classica monumenta, instituta et subsidia vehiculo earum deservientia, horum statores: in specie vero elucubrationes perfectioni Theatri utpote potentissimi urbanitatis morum, linguae vehiculi secundantes.
- VI. *Encyclopaedia* philologiae linguarum cum suis ramis.
- VII. Synopticus extractus exterorum operum, aevi potissimum recentioris et talium quae utut classicitate excellant, ob exaggeratum nihilominus pretium paucis comparabilia solisque duntaxat eruditae nota sunt, porro similium ubicumque editorum critica recensio.
- VIII. *Miscellanea*, quae ambitu suo comprehendunt narrationes promiscui et varii argumenti stylo soluto vel ligato tam originales quam aliunde translatae, quae scilicet miscendo utile dulci lectorem oblectando docent.

(A tanács végzése)

13305. sz.

Recurrentium petito ea ratione deferri, ut semet stricte ad literam exhibito Plano accomodent, ab omnibus eventibus Europae aliarumque extrarum Provinciarum Politicis ne secus Speciem Ephemeridum induant, retenta solum ab extus nomenclatione *Scriptorum Periodicorum* sollicitae abstinere atque censurae Gremialis Librorum Revisoratus Officii, et accipiendae ab Eodem Invitationi constanter obnoxii sint futuri.

Ex Consilio Regio Lttli Hgco
Budae die 24. May 1822 celebrato

Petrus Szalay, m. p.

*

Berzsenyi munkáinak kiadásáról is talállok levelezést István főherceg és Döbrentey között.

Döbrentei az előfizetési felhívást megküldötte István főhercegnek, mely felhíváshoz a következő levelet csatolta.

Császári Főhercegséged S magyar Királyi Hercegséged.

Szíves örömet beszél magyarul, miként velem e szerencsét többszer érezteté; olvasni kezdette még itt laktában költéseinket, Berzsenyit is tehát e végett tisztelettel nyujtom.

I. Ferdinánd magyar király fiai Miksa és Ferdinánd még mint magyar királyi hercegek tudának magyarul, nekik ajánlotta 1541-ben Erdősi János az új testamentum magyar fordítását, minek második kiadása 1574-ben meg Miksa Király fiainak Rudolf magyar királynak és Erneszt főhercegnek ajánlatot. S ezeknél több magyar munkát fogadott el és helyeselt a császári és királyi ház. Majd Miksa császár egyszersmind magyar király léte, leveleket irt(e) e nemzet nyelvén; Rudolf császárhoz és királyhoz Erneszt főherceghez több hivatalos levelet magyarul folyt.

Mert életük ideje a XVI. százév, épen úgy vitt minden országos és megyei tanácskozást magyarul, miként az elebbi százévek a latinul még kevesebbé tudók; mi abból is látszik, mert az I. Ferdinándnak szabad választása utáni koronázáskori hódolat esküt Székesfejervárott 1527-ben az Ország nagyok és Rendek nemzeti nyelvükön mondák el, s az ennek így megszokása még Árpádék korából szállott le.

A törvénynek országgyűlésen s általában okiratnak latinul keltése mellett is, a XVII^d százévbe átmenetel s abban lefolyt kor még sürűbben tünteti elé a magyar nyelvnek hivatalos divatát, 1606-ban a zsitvatoroki béke Mátyás főherceg befolyásával, ki mint később magyar király e néven II-dik Ión, eredetileg magyarul köttetett, s úgy is majd gyarmati és szőnyi megerősítése 1625., 1627-ben. Prága mellől Magyarország Rendei 1608-ban magyar levélben irák meg gyűlésükből az I. Rudolf császár-király és Mátyás főherceg közötti elintézt Slavonia rendeinek, mellyet akkor Zágráb, Varasd, Kőrös vármegye tett. Nádorok, országbirák, főispánok azon irtak a vármegyékhez, ezek és kir. városok egymáshoz, hadirend azon vitte dolgait, a posoni szepesi kamara intézkedéseit.

Nem régen elhúzott adatok világítják mind ezt, kivált a magyar akadémia költségeivel megjelent Régi magyar nyelvemlékek I. és II. kötetiben s mind bővebben fogják a következők folyamában. 1690 és 1709 között szűnt meg e szellem.

A tájatt, midőn költérünk Berzsenyi kezdé megkésértéseit, gyúla fel a régihez a magyar nemzetiség, a királyihoz mindig hiv 1790-ben. S végre 1836 óta magyarul szól az országgyűlési törvény. És cs. király-Főhercegséged édes atyja, e mostani évben kezdé nádori leveleit is magyarul az ország törvényhatóságaihoz.

Az országnak már most úgy nemzeti jövődjé van. Lesz ország nyomoként összebb forró, gyarapulás által erősülő, s ezzel királyát és bölcs kormányát dicsőitendő.

Ily alakító időben élni s arra dolgozni, keblet emelőbb, mint a késznek javait már csak szemlélgetni.

Hogy a folyvást rendszerezettebb magyar világot csász. királyi Főherczegségednek édes atyja még sokáig lássa! hogy maga cs. királyi Herczegséged későig is örömmel mondhassa szülőtte földéről: »tudom az időt, midőn az, ujjabb miveltségének indult; megérdemlé e nemzet, hogy nyelvét kebelében megtanúltam.

Budán, junius 8. 1842.

Döbrentei Gábor, m. k.

István főherczeg megrendelte Berzsényi munkáit, s úgy látszik a fenti levél után Döbrentei szóbelileg értekezett a főherczeggel s ekkor valami verses mű kiadását tervezte, melyet az akkori nádor, József főherczegnek ajánlott volna.

Erre nézve és a fenti levélre István főherczegtől a következő válasz érkezett:

Kedves Döbrentei ur! Beszéltem Édes Atyámmal legujabbi munkájának felajánlása tárgyában 's tapasztaltam, hogy a' felajánlás elmaradását érdeklő kívánsága éppen nem Ön személyét, hanem egyedül tsak magát a' munkát illeti, azt tartván Édes Atyám, hogy azon munka mint egyedül költeményekből álló, a' felajánlásra nem egészen alkalmas és ez pótolólag a' második kötetben már nem is igen kivihető. Egyébaránt éppen nem ellenzené a' felajánlást tudományos szorgalmának más gyümölcse nézve, ha majd akkor is engem e' gyönyörűség részesévé tenni kíván.

Midőn Önt ezennel megkeresném, hogy Ber'sényi Munkáira Előfizetők sorába engemet is felvenni s azokat Schaumburg Bécsi könyvkereskedő által hozzám juttatni szives legyen, — (midőn) midőn továbbá a' holnap szándékolta udvarlástól, egészségi változásom miatt, s mivel ime írott válaszomat adom, felmenteném, egyébaránt állandó jó egészséget szívemből kívánván maradok kedves Döbrentei Urnak

Jó akarója

István, s. k.

Budán, Boldogasszony-hava 4-én 1843.

Czim: *István Főherczegtől.* Nemes és Vitézlő *Döbrentei* (sic) Gábor ur, Budai Kerületi Tartományi Fő-Biztosnak. *Helyben.*

István főherczeget az országgyűlés 1847 november 12-én nádorral választván, Döbrentei odával ünnepelte. E figyelmet s ez odát ily leirattal köszönte meg a nagy emlékü nádor:

Nemes és Vitézlő Ur!

Hazafiui lelkesedés érzelmeit tisztán tükröző azon dalos költészetet, melyet címzett Uraságod nádorral választatásom alkalmával közrebochtátni, s nékem becses sorai mellett több példányban bemutatni szives-

kedett, igen kedvesen fogadván, el nem mulaszthatom ezt ime őszinte köszönettel viszonzni, ki egyébiránt minden jót kívánván maradok

Cimzett Uraságodnak

Poson, Karácson, hó 5. 1847.

Jóakarója

István, nádor.

Ns. és Vzlő Döbrentei Gábor kir. Tanácsos s ker. orsz. Főbiztos Úrnak.
Czim: *Magyarország Nádorától*. Nemes és Vitézlő Döbrentey Gábor kir. Tanácsos, és budai kerületi országos Főbiztos Úrnak *Budán*. hból.

(Döbrentei jegyzete: Érkezett decemb. 9. 1847. a nádori Irodából Budán.)

Berzsenyi költeményeinek megküldésére József nádor hitvese Mária Dorothea főhercegnő a következő levelet írta Döbrenteinek:

»Kedves Döbrentei ur! Berzsenyi Dánielnek Ön által közrebocsátott összes műveit szívesen fogadom el, egyszersmind pedig hazafiai buzgalma felől különös tetszésemet nyilvánítom, teljes hajlandósággal maradván jóakarója Önnek Mária Dorothea.«

Budán Május 16. 1843.

Érdekes az a német nyelven írt levél, melyet ugyancsak a nádorné írt báró Forray Andrásné Brunsvik Julia grófnőhöz Döbrentey »Kis Gyula Könyve« című gyermek olvasmányairól. A levél szövege a következő:

»Liebe Gräfin! Ich muss Ihnen mitteilen, dass dieser Tage vom Alexandre Leopold eine kleine ungarische Geschichte aus dem hübschen Kinderbuche des Herrn von Döbrentei erzählt wurde, und dass ich bei dieser Gelegenheit von neuem zu bemerken die Freude hatte, wie angenehm es sein würde, wenn recht Viele das Beispiel des Herrn von Döbrentei befolgen wollten, und für die Jugend anpassende Bücher schreiben möchten! Sie wissen dass ich schon mehrmalen mit Ihnen über diesen Gegenstand sprach. Ich bitte Sie, Ihm noch einmahl für dieses Buch recht sehr zu danken. — (stb. stb.) Könnten sie mir wohl das Werk mit den Bildern der ungarischen Könige bald verschaffen.

Ofen, am 18/4 1831.

Marie.«

Döbrentei iratai között maradt még egy német költemény Mária Dorothea főhercegnő sajátkezű írásában. A költeményt tartalmazó eredeti czimkés borítékra Döbrentei a következő jegyzést tette:

»Mári-Dorothea cs. kir. Főhercegné József Nádor-főherceg hitvesének kezeirása. Voltam a' főhercegnénél 1841. Februárius 1-jén délelőtt predicatio után, 's az nap este küldé meg számomra Mária királynénak ezen énekét.

D. G.«

A költemény régi németességgel, czime a levélben ez:

»Lied der Königin Maria in Ungarn.

Das Jahr ist nicht bekannt.«

Magát a költeményt nem tartom szükségesnek, hogy közöljem. Vallásos költemény, ez semmiféle vonatkozással sem Magyarországra, sem az ő személyére. A gondosan leírt szöveg végén ez áll:

»Aus dem Gesangbuch von Kronstadt. 1759.«

Most még csak egy levelet teszek közzé, mely Döbrenteinek egy tervezett, de soha napvilágot nem látott munkájáról tesz említést. E munka kiadásában megakadályozta a közlendő levél kelte után való ötödik hónapban bekövetkezett halála.

Nagyságos Királyi Tanácsos Ur!

Folyók (sic!) 9-éről kelt soraiban nyilvánított becses bizalmát Nagyságodnak egész készséggel méltányolván, abbeli felkérése folytán, miszerint ösöm Nádasdi Tamás Nádor 72, magyar leveleinek kinyomatására megkivántató száz tiz pengő for. és 30 krt. áldoznék: Van szerencsém ezennel Nagyságodnak mindenek előtt őszinte köszönetemet családom iránt tanúsított nagybecsü tudományos figyelme és szolgálataért lekötöm: egyszersmind a kivánt költséget jelen soraimnak meghozója által nagyságodnak kezeihez azon kérésem kíséretében juttatni; miszerint néhány példányt magam és családom számára küldeni méltóztatnék.

Különös tisztelettel maradván Nagyságodnak

Kalocsán mindsz. hó 15-én 1850.

lekötelezett szolgálója

Gróf Nádasdy Ferencz. m. p.

kalocsai érsek

E levelek 32 év multán egyéb levelekkel bővítve tényleg megjelentek, de a terjedelmes bevezetés Döbrentei fent jelzett tervéről nem tud semmit vagy legalább nem tesz említést.

REXA DEZSŐ.

PETŐFI LEVELE BACSÓ JÁNOSHOZ.

(Hasonmással.)

Pest, július 16. 1848.

Barátom Jancsi!

Nem szeretem a levélírást, nem is igen érek rá a levélírásra, azonfölül épen ma adtam postára egy hozzád szóló leveletem; mindezek daczára sem hagyhatom felelet nélkül most kapott leveledet. Mi annak első részét illeti, sok hamis állítás között sok igazat mondasz. Igaz, hogy olyan a nép, a millyennek te rajzold, de csalatkozol abban, ha hiszed, hogy én valami idealis testületnek képzelem, nem, barátom, én egy szikrával sem képzelem különbnek, mint a millyennek lenni te állítod, de életem főtörekvése az, hogy olyan ne maradjon, a millyen jelenleg. Sokan a nép nemesítését, művelését sysiphusi munkának tartják; én nem; s épen azért van erőm csüggedetlenül küzdeni az ő érdekében, s ha én nem